

z interesującą roślinnością. Najcenniejszym składnikiem jest płat zespołu turzycy *Davalla Caricetum davallianae*. Rośnie ona w towarzystwie kozłka dwupiennego *Valeriana dioica*, turzycy żółtej *Carex flava*, storczyka szerokolistnego i mchu próchniczka bagiennego *Aulacomnium palustre*.

Leszek Kucharski

PIŚMIENNICTWO

Błaszczyk H. 1959. *Flora powiatu włoszczowskiego*. *Fragm. Flor. et Geob.* 5, 1: 47–96.

Fagasiewicz L. 1959. *Notatki florystyczne*. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódź*. ser. 2, 6: 53–56.

Hereźniak J. 1972. *Zbiorowiska roślinne doliny Widawki*. *Mon. Bot.* 35: 3–160.

Jakubowska-Gabara J. 1989. *Nowe stanowiska interesujących gatunków roślin naczyniowych w Belchatowskim Okręgu Przemysłowym oraz ich zagrożenie pod wpływem oddziaływania inwestycji górniczo-energetycznej*. *Fragm. Flor. et Geob.* 34, 1–2: 53–73.

Witosławski P. 1988. *Tofieldia calyculata (L.) Whib. i inne interesujące gatunki z okolic Bąkowej Góry na Wzgórzach Radomszczańskich*. *Fragm. Flor. et Geob.* 33, 1–2: 3–10.

Zarzycki K., Szelağ Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z). *Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków*, ss. 87–98.

Stanowisko przyłaszczki pospolitej *Hepatica nobilis* w Górach Stołowych

Przyłaszczka pospolita *Hepatica nobilis* (*Hepatica triloba*), gatunek spotykany w Polsce na niżu w cienistych lasach liściastych i mieszanych, w górach występuje rzadko (Szafer i in. 1988). W Europie jest szeroko rozprzestrzeniona na całym kontynencie, z wyjątkiem krańców północnych i południowych. Rośnie w runie lasów, w zagajnikach i zaroślach. W niektórych krajach, gdzie jest zagrożona, została objęta ochroną prawną (Volak i Stodola 1983). W Górach Stołowych nie była notowana ani przez botaników niemieckich (Schube 1903), ani polskich (Pender msc.)

Przylaszczka pospolita jest byliną osiągającą wysokość do 20 cm, o krótkim, płóącym się kłęczu, pokrytym łuskami. Na wiosnę, od marca do kwietnia, wyrastają z niego najpierw delikatne niebieskie, rzadziej białe lub różowe kwiaty, a następnie liście. Okwiat złożony jest z sześciu do dziesięciu listków, pod nim trzy jajowate listki tworzą fałszywy kielich. Liściom, nieco przypominającym kształt wątroby, zawdzięcza przylaszczka łacińską nazwę rodzajową (hepar=wątroba). Długogonkowe liście o sercowatej nasadzie wyrastają w różyczkach, są nieco skórzaste, trójklapowe, o klapach jajowatych i całobrzegich. Owocem przylaszczki jest niełupka z krótkim dzióbkiem.

Przylaszczka pospolita jest rośliną o właściwościach leczniczych i trujących. Dla celów leczniczych stosuje się suszone liście (*Folium Hepaticae*), które zawierają saponiny, garbniki i glikozydy. Działają one na narządy wydzielnicze, rozpuszczają kamienie żółciowe i są silnie moczopędne. Lecznictwo ludowe zaleca używanie przylaszczki w przypadkach kolki żółciowej i wątrobowej oraz do płukania jamy ustnej w przypadku zapalenia błon śluzowych lub krwawienia z dziąseł.

Opisywane stanowisko *Hepatica nobilis* znajduje się w Górach Stołowych w dolinie Czermnicy, na wysokości 650 m n.p.m., na wychodniach marglowych. Nad potokiem Czermnica, na jego lewym brzegu rozciąga się stroma, ocieniona świerkami ściana skalna, o ekspozycji południowo-zachodniej, na której w zależności od rzeźby i miąższości utworzonej gleby wykształciły się inicjalne zbiorowiska roślinne. Panuje tutaj duża wilgotność powietrza. W tych warunkach, na półkach skalnych, przylaszczka pospolita znalazła korzystne miejsce do rozwoju. Występuje ona w jednym skupieniu o powierzchni 15 m², tworząc rozetki o różnej wielkości: trójlistkowe wysokości 5 cm wraz z ogonkiem oraz kilkulistkowe do 14 cm. Obserwacje prowadzone były w czerwcu 1995 r., już po okresie kwitnienia, lecz o obecności kwiatów świadczyły pozostałe szypułki kwiatowe.

Występowanie *Hepatica nobilis* oraz innych gatunków z klasy *Quercu-Fagetea*, m.in. perlówki zwisłej *Melica nutans*, gajowca żółtego *Galeobdolon luteum*, szczyru trwałego *Mercurialis perennis*, przenętu purpurowego *Prenanthes purpurea*, paprotnika kolczystego *Polystichum aculeatum*, wskazuje, że rosły tu pierwotnie lasy liściaste. Obecnie w drzewostanie przeważa świerk, a nad samym potokiem buk i jesion. Zespołem spotykanych na ścianach skalnych jest pionierski zespół *Asplenio viridis-Cystopteridetum* z paprotnicą kruchą *Cystopteris fragilis*, zanokcicami: zieloną *Asplenium viride* i skalną *A. trichomanes* oraz paprotką zwyczajną *Polypodium vulgare*. Spośród roślin towarzyszących temu zespołowi dużą ilościowością charakteryzuje się bodziszek cuchnący *Geranium robertianum*. Występuje tutaj również gęsiówka piaskowa *Cardaminopsis arenosa*, szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*,

dzwonek jednostronny *Campanula rapunculoides*, szelężnik mniejszy *Rhinanthus minor*, zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*. Wzdłuż doliny potoku Czermnicy spotyka się roślinę chronioną – kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, który obficie porasta skały. Natomiast na dnie doliny występuje miesięcznica trwała *Lunaria rediviva* oraz zespół przypotokowych łopuszyn z lepiężnikiem białym *Petasites alba*. Nad potokiem u podnóża stoku, na cienkiej warstwie gleby próchniczej rośnie śledziennica skrętolistna *Chrysosplenium alternifolium* i piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina*. Prawe zbocze doliny Czermnicy porasta bór świerkowy o ubogim runie, w którym wyróżnić można: niecznicę samczą *Dryopteris filix-mas*, borówkę czarną *Vaccinium myrtillus*, siódmaczka leśnego *Trientalis europaea*, konwalijkę majową *Maianthemum bifolium*.

Sylwia Szefer

PIŚMIENICTWO

Pender K. 1983. *Charakterystyka roślinności Gór Stołowych*. Maszynopis, Wydział Ochrony Środowiska Urz. Woj. w Wałbrzychu.

Schube T. 1903. *Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien preussischen und österreichischen Antheils*. Wrocław.

Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1988. *Rośliny polskie*. PWN, Warszawa.

Volak J., Stodola J. 1922. *Rośliny lecznicze*. Polska Oficyna Wyd. BGW, Warszawa.

Stanowisko wierzby lapońskiej *Salix lapponum* w Puszczy Knyszyńskiej

Wierzba lapońska *Salix lapponum* jest jednym z rzadszych gatunków roślin występujących w Polsce. Zaliczana jest do nanofanerofitów, dorastając niekiedy do 2 m wysokości (Jasiewicz 1992). Pędy ma brunatne, lśniące, młode z charakterystycznym białosrebrzystym owłosieniem. Liście – dość grube, eliptyczne, 3,5–7,5 cm długie i 1,2–2,5 cm szerokie, z wierzchu szarozielone, spodem srebrzystoszare, kutnerowate. Brzeg liścia jest najczęściej całobrzegi lub w części nasadowej słabo, faliście ząbkowany i ogruczolony, wyraźnie podwinięty. Z reguły występuje 8–12 par nerwów bocznych. Ogonek liściowy długości ok. 6 mm jest delikatnie owłosiony. Przylistki nie występują lub są szczątkowe.

Zasięg *Salix lapponum* obejmuje prawie całą północną i północno-wschodnią Europę oraz zachodnią Syberię, na wschodzie dochodzi aż